

VU Research Portal

Want ik verlang zeer naar de school

van Rijlaarsdam, H.J.C.

2010

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van Rijlaarsdam, H. J. C. (2010). *Want ik verlang zeer naar de school: Twee schoolhoofden en de dagelijkse gang van zaken bij het openbaar lager onderwijs in Schoonhoven in de tweede helft van de negentiende eeuw*. Vrije Universiteit.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Ten geleide

Een lang gekoesterde wens om archiefonderzoek te doen kon in vervulling gaan toen ik in 2000 een opfrisverlof kreeg. Komend uit een familie waarin alles draaide om onderwijs en van moederszijde om terug te blikken op het verleden, was het bijna vanzelfsprekend om een onderwerp over onderwijsgeschiedenis te kiezen. Mijn grootouders zagen ieder op hun eigen wijze en zover hun financiële polsstok reikte het belang in van goede scholing voor hun kinderen, die op hun beurt de fakkel aan ons overdroegen.

Met plezier volgde ik het lager onderwijs aan de Engelenbergschool in Kampen. Een opleidingschool die met nadruk op rekenen, taal, aardrijkskunde en geschiedenis een goede basis legde voor het vervolgonderwijs. Aan het Gemeentelijk Lyceum werd ik getroffen door de erudiete uitstraling in de vaklessen Engels van Maartje van der Made en de lessen Nederlands en geschiedenis van dr R.J. Kolman. De inzet en enthousiasme van bijna alle leraren aan de Rijks HBS te Zwolle maakten een keuze om werkzaam te zijn binnen het onderwijs aantrekkelijk. Na de studie geschiedenis in Groningen werkte ik vanaf 1970 aan de Rijksscholengemeenschap F.A. Minkema te Woerden.

In de loop der jaren kwamen de leerlingen met minder kennis maar wel zoals altijd met voldoende belangstelling de school binnen. Een historisch vermoeden naar de oorsprong van het ontstaan van het beklemtoneel van het verkrijgen van kennis werd teweeggebracht door de verhalen van mijn moeder, wier moeder op de dorpschool in Kornwerd zelfs de stelling van Pythagoras had geleerd. Hoe het onderwijs in de periode van de tweede helft van de negentiende eeuw eruitzag, werd het uitgangspunt. Een steekproef, verricht in het Streekarchief Krimpenerwaard in Schoonhoven, bracht zo'n onvermoede rijkdom aan bronnen, dat verder onderzoek gerechtvaardigd was.

Na afloop van het verlof slokte de school mij weer op, vooral vanwege het ergerniswekkende onderwijsexperiment 'Tweede fase' voor de bovenbouw. De hele constellatie bracht mij ertoe per 1 januari 2005 het onderwijs vroegtijdig met FPU vaarwel te zeggen. Ontspannen zette ik het onderzoek voort, nu in het Streekarchief Midden-Holland te Gouda, waarheen de archivalia van Schoonhoven inmiddels waren overgebracht. Ook hier was, evenals in Schoonhoven, geen enkel beroep op het archiefpersoneel vergeefs. De gastvrijheid op het Nationaal Onderwijsmuseum te Rotterdam, alleen al op het gebied van schoolboeken een goudmijn, was een stimulans te meer.

Na verzamelen en ordenen moest schrijven volgen. Mijn oudste zoon Zeger van Herwaarden volgde de eerste schrijfsels nauwgezet. Zijn opbouwende kritiek en goede raad waren een stimulans om door te gaan. Steevast hield hij zich afzijdig van de historische inhoud. De obsessionele neiging tot muggenziften, priegelen, rangschikken, in hokjes onderbrengen, zoals Maartje Luccioni-van der Made het doornemen van alle hoofdstukken omschreef, was bijzonder waardevol; zij is ook de bron van het citaat in de flaptekst. Jeroen Breedveld was zeer hulpvaardig bij het vervolmaken van tabellen. Theresa Oostvogels heeft voorts in de eindfase onschatbare diensten bewezen.

De bereidheid van Willem Frijhoff - een geleerde en meester in vele specialismen - om als promotor mijn onderzoek te begeleiden, stimuleerde mij het onderzoek af te ronden. Zijn komst per fiets om de hoofdstukken te bespreken bracht telkenmale vreugde en werk. Zonder zijn adhesie en die van de leescommissie zou mijn tekst geen proefschrift zijn geworden. De opmerkingen van de leden van die commissie - mevr. prof. dr H.W. van Essen, prof. dr L. Groenendijk, prof. dr F.A. van Lieburg en mevr. dr M. Rietveld-van Wingerden - heb ik als een positieve bijdrage aan het eindproduct ervaren. Behalve zij zullen ook dr J. Dane en dr drs C. Esseboom deel uitmaken van de oppositie.

Mijn echtgenoot Jan van Herwaarden sloeg alle jaren op een afstand het werk gade. In de laatste fase heeft hij mijn tekst aan een nauwgezette inspectie onderworpen. De overgave waar-

mee hij dit werk verrichtte was hartverwarmend en voerde mijn gedachten terug naar onze eerste archiefreizen eind jaren zestig van de vorige eeuw in België waar hij zijn promotie-onderzoek startte.

‘Enthousiasme van de docent voor zijn vak, met als gevolg voortdurende vakstudie, vormt in het algemeen een betere waarborg voor een vruchtbaar onderwijs dan kennis van de vakdidactic’.¹ Deze tiende stelling bij het proefschrift van de inspirerende docente middeleeuwen dr Bunna Ebels-Hoving aan de MO-opleiding geschiedenis aan de rijksuniversiteit te Groningen, is mij steeds uit het hart gegrepen geweest.

De ontwikkelingen in het onderwijs brachten veranderingen teweeg waardoor een vak als geschiedenis inhoudelijk werd verschaald. De nadruk op kennisoverdracht binnen het lager en middelbaar onderwijs moest terrein prijsgeven ten behoeve van het vaardighedenbeginsel. Daarbij komt dat de huidige samenleving bezig is een nieuw evenwicht te vinden in de overgang van een lees- naar een kijkcultuur en van een luister- naar een praatcultuur. Zelf kijk ik met veel voldoening terug op het tijdperk van lezen en luisteren.

1. Bunna Ebels-Hoving, Stellingen bij: *Byzantium in Westerse ogen, 1096-1204* (Assen 1971).